

MODERNA PROTIV MODERNIZMA

Dok svježi vjetrovi sa Atlantika nagovještavaju istragu modernizma (koji se identifikuje sa još nekim izmima, ali najprije sa internacionalnim stilom) izložba »Zagrebačka moderna arhitektura između dva rata« ukazuje na potrebu daljeg istraživanja naših arhitektonskih kretanja u uzburkanom moru graditeljskog poleta dvadesetog vijeka.

Ovaj put Kolegijum artistikum otvorio je vrata jednoj izložbi, koja, da bi bila šire prihvaćena, traži izvjesna dodatna objašnjenja!

Vremenski, ova izložba u potpunosti obuhvata raspon u kome su nadahnuti đaci evropskih avangardnih škola već raskinuli sa neostilovima, odustali od zanatu posvećene secesije i priklonili se putu industrijske civilizacije. Pošteni borci za istinu u arhitekturi snalazili su se i sami u tom vremenu društvenih previranja, akumulacije kapitala i nedavno zaboravljenih kolonijalnih odnosa, transformirajući manje ili više evropski moderni pokret prema mogućnostima, dometima i potrebama svoga kraja.

Valjda prvi puta misao o socijalnoj odgovornosti ulazi u arhitektonsku djelatnost kroz vezu predstavnika moderne i ostalih naprednih krugova u umjetnosti. Zagrebački arhitekti, udruženi u manje ili veće grupe, u čitave pokrete i škole, dvadesetih godina ovog vijeka predstavljaju jedinu konzistentnu grupu graditeljske umjetnosti naših krajeva.

Onaj ko ne poznaje radove njihovih prethodnika i savremenika na zalazu, kao što su bili Henigsberger, Dojč, Bole, Fišer, Hrubí, Lubinski, Bastl, Kalda i drugi, ne može imati uvid u veličinu i značaj doprinosa predstavnika moderne za arhitekturu Zagreba, ali i drugih naših krajeva.

Uticaj Kovačića, Erliha, Albinija, Danclera, Kauzlarića, Planića, Pičmana, Stričića, Zemljaka, Iblera, Gomboša i drugih zračio je širom Jugoslavije, preko fakulteta, kroz rad u majstorskim radionicama, zagrebačkoj arhitektonskoj školi i najviše kroz mnogobrojna arhitektonska ostvarenja prikazana na ovoj izložbi.

Ono što se danas projektuje i gradi u Jugoslaviji to su većim dijelom dobro ili loše shvaćene ideje velikana koji su na zalasku. I upravo jedan dublji uvid u njihov rad, njihovu borbu za arhitekturu i njihove poraze, nužan je da se procijeni njihovo nasljeđe; da se u frontalnom napadu na sljedbenike moderne koji su prihvatili funkcionalizam tako da su od moderne napravili »modernizam« i njegovu negaciju, ne zanemare izgubljene vrijednosti koje su zasijali pioniri.

Za takvo što potrebna je komparativna analiza, nešto većeg broja savremenih autora, potrebno je ući dublje u tlocrte i njihova značenja, potrebno je bolje poznavanje uže i šire lokacije. Jednog će dana biti nužno da se i to uradi, ali već sada i ova izložba ukazuje na jednu važnu činjenicu – na to da za današnje osiromašenje arhitekture i nedostatak radosti života u njoj zbog nakaradno shvaćenog »funkcionalizma« nisu krivi oni koji su se borili za ideje moderne u arhitekturi.

Kvalifikacije, kao što su estetski funkcionalizam i kreativni konstruktivizam T. Premerla koji je izložbu »Zagrebačka moderna arhitektura između dva rata« teoretski i kritički obradio, predstavljaju sasvim nove sintagme, ali se ipak mogu prihvatiti za najveći broj izloženih, tj. odabranih djela.

Ono što su pioniri moderne u Zagrebačkoj arhitektonskoj školi, u pokretu kako ga formulira Premerl, kreativnim naporom ostvarili to su vrijednosti koje i danas važe. Te vrijednosti kao: humanizacija, demokratizacija arhitekture kao umjetnosti, socijalna i etička odgovornost prema većini, upornost i perfekcija u izvođenju, predvođene su prije svega dubokim uvjerenjem o misiji arhitekture kao ljudske transcendentne aktivnosti, koje se održalo u radovima najvrednijih predstavnika zagrebačke moderne zbog iskrenosti kojom su arhitekturi prilazili.

Sve navedene vrijednosti to su još i danas, dopunjene velikim mogućnostima savremene tehnike i tehnologije, ali duboka kriza arhitekture postindustrijskog društva, kojemu smo na pragu, upućuje na krizu uvjerenja, misije i iskrenosti.

Misaonost pojedinih izloženih koncepata zagrebačke moderne i savremenost pristupa projektovanju i izvedbi nalaže nam da aktivnije pridemo preispitivanju današnjeg odnosa prema graditeljstvu, da insistiramo na usklađivanju koncepata naše savremene arhitekture sa konceptima društvenog i privrednog razvoja naše zajednice.

Saša LEVI